

ORGANİK MEDYANIN KOSOVA MACERALARI

Arş. Gör. Uraz AYDIN*

"Yaptığımız hatalar için oldukça etkili bir taktiğimiz vardı, diye anlatıyor bir NATO generali. Çoğunlukla bu hataların nedenlerini ve sonuçlarını biliyorduk. Ama kamuoyunu etkisizleştirebilmek için, bir soruşturma yürüttüğümüzü, çeşitli varsayımlar olduğunu söylüyorduk. Gerçeği ancak 15 gün sonra, artık kimseyi ilgilendirmediği zaman açıklıyorduk. Herşey gibi, kamuoyu da üzerinde çalışılarak oluşturuluyor".

Le Nouvel Observateur
1 Temmuz 1999

Marx'ın da 1870 Fransız-Alman savaşı hakkındaki yorumlarında belirttiği gibi, savaşlar sırasında toplumun tüm hatları ortaya çıkar, taraflar belirginleşir. Teknolojik imkanların gelişmesiyle birlikte, yaşamdaki etkinliği ve toplumsal olaylar üzerindeki etkisi gitgide artan kitle iletişim araçlarının da, savaş dönemlerinde, nesnellikten uzaklaşıp açıkça taraf tutmaya eğilimli oldukları gözlemlenmiştir. Gerek Körfez savaşında, gerek yine emperyalist ülkelerle, çeşitli üçüncü dünya ülkeleri arasında daha küçük çaptaki çatışmalarda, medya, eleştirelilikten ve objektiflikten uzak bir biçimde sahibinin, yani iktidarın sesi olmaya soyunmuştur. Bu önermeye bir karşıt argüman olarak sunulabilecek Vietnam savaşı örneğinde ise basın, ancak burjuvazinin bazı kesimlerinin çıkarları tehlikeye girdiğinde ve bizzat bu kesimlerin de savaşa karşı tavır almasıyla muhalif ve savaş karşıtı yayınlar yapmaya başlamıştır. Savaşlar sırasında medyanın tutumu hiçbir zaman taraf ülkelerin halklarının çıkarlarını değil (bunların savaşlardan çıkarı yoktur), her zaman için egemen sınıfinkileri yansıtır. Körfez savaşında, oto-sansürden kurmaca habere, ABD lehine her türlü yanıltma-yönlendirme yöntemi uygulanmıştır. Bu savaş, tüm medya eleştirmenleri

* M.Ü. İletişim Fakültesi

için adeta bir laboratuvar işlevi görmüştür. Burada üzerinde duracağımız Kosova savaşında da, neredeyse tüm Batı medyası (ya da artık NATO medyası), Sırbistan'ın bombalanmasının insani yardım amaçlı olduğunu ilan edip, her türlü çatlak sese karşı amansız bir saldırı başlatmıştır.

Kısa bir tarihsel çerçeve

Nazi işgaline karşı muzaffer bir mücadele sonucu, Tito önderliğinde 1945 yılında kurulan Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyetleri bünyesinde altı cumhuriyet, iki de özerk bölge yer alıyordu. Bunlar Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya ve Sırbistan'a bağlı Vovodina ve Kosovadır. Tüm bu halkların barış içerisinde yaşamasını sağlayabilmek için, hiçbir halka imtiyaz tanımamış ve çeşitli bölgelerin farklı ekonomik alanlarda gelişmesi sağlanarak bunlar birbirine muhtaç kılınmıştır. 1960'larda ortaya çıkan mali bunalım, dış borçlanmaya ve birtakım liberal politikaların uygulanmasına yol açar. Bu uygulamalar sonucu bir ekonomik büyüme yaşandıysa da, 80'li yıllara gelindiğinde Federasyon ciddi bir krizle karşı karşıya kalır. Dış borç 20 milyar dolara ulaşır. Bölgeler arasındaki eşitsizlikler artarak, tarihten beri varolan düşmanlıkların hortlamasına sebep olur. Slovenya ve Hırvatistan gibi en gelişmiş cumhuriyetler daha yoksul olanların kendi gelişimlerini engellediğini, yoksul olanlar ise diğerlerinin kendilerini sömürdüğünü iddia etmeye başlarlar. Bu yıllarda halkların birarada yaşamasında önemli bir simgesel etken olan önder Tito'nun ölümü de durumu kolaylaştırmamıştır. Son on yılda ortaya çıkan siyasi ve kültürel sorunların maddi temeli aslolarak bu sosyo-ekonomik çelişkilere dayanmaktadır.(1) 1987'de iktidara gelen Komünist Parti üyesi Miloseviç de tıpkı 1930'ların Kral Aleksander'i gibi Sırp'ların hakimiyetinde bir üniter devleti amaçlıyordu. 1989'da hazırlanan yeni anayasa ile, Sırp ulusunun tarihi merkezi görülen Kosova'ya ve Vovodina'ya 1974 Anayasası'nda tanınan statüler geri alınır ve halkın muhalefeti sert bir şekilde bastırılır. 80'li yıllarda ortaya çıkmaya başlayan kapitalist restorasyon eğilimleri, SSCB ve Doğu Bloku'ndaki diğer bürokratik diktatörlüklerin yıkılması, ve tek kutuplu dünya ve küreselleşme süreçlerinin başlamasıyla beraber gittikçe güçlenir ve hakim hale gelir. Avrupa burjuvazileri tarafından desteklenen Sırp, Hırvat, Sloven, Boşnak egemen sınıfları, zenginlikleri ve üretim araçlarını ele geçirmek için çatışmaya girerler.(2) Tüm bu olumsuz koşulları da, Balkan halkları geri, milliyetçi tepkilerle karşılar. Önce Hırvatistan ve Slovenya, daha sonra da Bosna-Hersek bağımsızlığını ilan eder. Bu sonucusu üç buçuk yıllık bir iç savaş yaşar ve sanayisinin yüzde 65'i yok olur. 1992'de Sırbistan ve Karadağ tarafından kurulan Yugoslavya Federal Cumhuriyetleri bünyesinde yer alan Kosova'da bağımsızlık istemi gitgide güç kazanır ve 1997 yılında Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) ilk eylemlerine başlar. Bu dönemden itibaren Belgrad yönetimi Kosova'daki Arnavut halkına (bu kesim Kosova nüfusunun % 90'ını oluşturmaktadır) karşı baskıları ve sürgünleri yoğunlaştırır. 13 Ekim 99 günü NATO Belgrad'a Koso-

va'dan ordularını çekilmesi için 96 saat verir, Belgrad yönetimi de bu ultiyatomu kabul eder. 6-7 Şubat tarihleri arasında Rambouillet görüşmeleri için taraflar toplanır. Görüşmelerin son gününde anlaşma metnine NATO tarafından getirilen B Eki'ne göre NATO, sadece Kosova değil, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin tüm topraklarında (hava ve kara sahanlığı dahil) serbest dolaşım hakkına sahip olacak ve ülkenin yasalarından tamamıyla muaf tutulacaktır. Ayrıca Kosova 3 yıl özerk kaldıktan sonra, eğer bölgesel ve uluslararası çerçeve uygun ise bir referandum ile bağımsızlığını kazanabilecektir.(3) Milliyetçi bir yönetim için ülkesinin işgali ve bölünmesi anlamına gelen bu "ultiyatomu" Miloseviç reddeder. 24 Mart'ta NATO'nun (3 gün sürmesi tasarlanan) hava operasyonu başlar. Bu bombalamalar sonucu, Belgrad yönetimi, Kosovalı Arnavutlar üzerindeki baskıyı, etnik temizlemeyi ciddi düzeyde artırır (operasyon öncesinde 300 bin, sonrasında ise bir milyon kişi sürülür). Yugoslavya'nın tüm altyapısı (136 milyar dolar civarında) yerle bir olur. 9 Haziran'da NATO ile Yugoslav ordusu arasında imzalanan Kumanovo anlaşması ile bombalamalar son bulur. Belgrad güçleri Kosova'dan çekilir, NATO güdümlü Kosova Barış Gücü (KFOR) yerleşir. UÇK silahsızlandırılır. Ancak çatışmalar, özellikle de Mitroviça kentinde halen sürmektedir. Kimi zaman Sırp larla Kosovalılar arasında, kimi zaman ise Kosovalı veya Sırp sivillerle KFOR görevlileri arasında. 20 Mart 2000 günü, "NATO'nun Kosova'daki kararlılığı konusunda bölgedeki siyasi ve askeri liderlere ve halka açık bir mesaj vermeyi" amaçlayan ve beş ülkenin askerlerinden oluşan 1500 kişilik bir birliğin KFOR'a katılacağı Dinamik Tepki 2000 tatbikatı başlatılır.

Enformasyon değil konfirmasyon

Bu savaşta da, bir kez daha gazetecilik mesleğinin köşe taşlarından biri olan sorgulayıcı anlayışın yitimine tanık olduk. Tüm savaş boyunca batı medyası, savaşın taraflarından biri olan NATO'nun sözcülüğünü yaptı. NATO'nun yaptığı brifingler sırasında verilen bilgiler sorgulanmadı ve gazeteciler tarafından hiçbir eleştirel tutum sergilenmedi. Edward Said, izlediği otuz NATO basın toplantısı sırasında, en fazla beş ya da altı gazetecinin, Genel Sekreter Javier Solana'nin veya NATO sözcüsü Jamie Shea'nin açıklamalarına karşı çıktığını anlatıyor(4). Kosova'da görev yapan gazeteciler ise bombalamaların başından itibaren çalışmayı bırakmıştı. Yaptıkları açıklamalar ve analizler NATO'nunkiler ile uyumadığından, onların rahat hareket edemediğine, dolayısıyla doğru haber aktaramadığına karar verilmişti. Bu nedenle, NATO'dan yapılan açıklamalar yeterli görülüyordu. Halbuki Kosova savaşına bir gazeteci gözüyle bakıldığı taktirde sorgulanabilecek hatta eleştirilebilecek birçok öge bulunuyordu. Jamie Shea, Sudurlika Hastanesi'nin bombalanması üzerine yaptığı açıklamada, bu hastanenin aslında bir kışla olduğunu belirtiyordu. Yıkıntılarının altından çıkan ve aralarında on dokuz yaşında şair bir genç kızının de bulunduğu sivil cesetleri bu açıklamayı yalanlamaktaydı ancak bu yalanın üzerine gidilmedi. Belg-

rad'daki Sırp televizyonunun merkezini bombalanması konusu da yine sorgulanması gereken bir konudur. Bombalamadan iki gün önce CNN'in Atlanta'daki merkezi, Belgrad'da bulunan muhabirlerine, televizyon binasının de hedef alınacağı haberini verir. Bu sırada Miloseviç'e yakınlığıyla bilinen Sırp istihbarat Bakanı Aleksandar Vucic, bombalamanın olacağı gün, CNN'de yayınlanacak Larry King'in programına katılması için bu binada bulunan stüdyoya davet edilir, hatta makyajın yapılabilmesi için yarım saat de erken gelmesi istenir. Vucic, geç kalır ve bombalamadan sonra gelir. CNN bunun bir tesadüf olduğunu ve randevuyu on iki saat öncesinden iptal ettirdiğini iddia eder.(5) Batı medyasının (ilk eylemlerine başladığı yıllarda ABD'nin terorist olarak tanımladığı) UÇK'ya yaklaşımı da oldukça olumludur. Kuşkusuz, UÇK baskı altındaki bir halkın silahlı birliklerini ifade etmektedir. Ne var ki, bu örgütün yönetimi ve beslenme kaynakları konusundaki bazı gerçekleri de görmekte fayda var. UÇK'nın Almanya ve Amerika tarafından maddi bakımdan desteklendiği batı medyasında da yer almıştır. Ancak bu destek silah alımından öte paralı asker tutulmasını da kapsamaktadır. UÇK'ya komutan olarak atanan Agim Ceku'nun, emekli Amerikan generallerince yönetilen ve yabancı ülkelere paralı asker gönderen Military Professional Resources Inc. şirketiyle yakın ilişki içerisinde olduğu bilinmektedir. Ceku, aynı zamanda 1995'te Krajina'da Hırvat ordusu tarafından yüzbinlerce Sırbın topraklarından sürülmesinin başlıca sorumlularındandır (o zamanlar Hırvat ordusunda generaldi). Ayrıca, UÇK'nin uyuşturucu ticaretiyle ve organize suç örgütleriyle (özellikle de İsviçre ve Almanya'daki Kosova mafyası ile) ilişkisi olduğu bilinmekte(6). Bu arada, Kosovalılara yönelik etnik temizleme girişimleri karşısında UÇK Kosova'da yaşayan Sırlara ve Çingenelelere karşı bir arındırma girişimi gerçekleştirmiştir. 200 bin civarında Sırp ve Çingene Kosova'yı terk etmek zorunda bırakılmıştır. Bu insanlar, topraklarından sürülen Arnavutlardan daha az masum değildiler.

Yukarıda aktardıklarımızdan, şüphesiz medya da haberdardı ancak UÇK ve yöntemleri konusunda hiçbir sorgulamaya, nedense, gerek görülmemiştir. Sorulan sorular ise zaten cevabı bilinen ve 'sorgulananların' kendilerini daha iyi ifade edebilmelerini sağlayan sorulardı. Fransa Başbakanı Lionel Jospin, katıldığı France 2 kanalındaki ana haber bülteninde bombalamalar hakkındaki görüşlerini açıklar: "*Bu bir savaş değildir. Hukuk adına yapılan vuruşlardır*". Eleştirmeye meyilli bir gazeteci için böylesi bir açıklama bulunmaz Hint kumaşı sayılır. Ancak haber sunucumuz şu soruları sormayı tercih eder: "*Yeterince erken harekete geçilebildi mi?*"; "*Bir kara müdahalesi tasarlamak gerekmeyecek mi?*"; "*Açıklanmamış hedeflerden biri Miloseviç'i ortadan kaldırmak olabilir mi?*"; "*Bazı mültecilerin Kosova'ya geri döndüğü ve orada canlı kalkan olarak kullanıldığı yönünde bilgileriniz var mı?*".(7)

Nadiren de olsa, kimi mesleğe yakışır soruların sorulduğu vakit de, bunlar hasır altı ediliyor. Brüksel'de gerçekleştirilen NATO basın top-

lantılarından birinde, İngiliz gazeteci Robert Fisk'in, Irak'ta kullanılan ve birçok kanser vakasına sebep olan 'yoksullaştırılmış uranyum'lu cephanelerin kullanılıp kullanılmadığı sorusu üzerine, bir general, NATO'nun bu silahları kullandığı kabul etmiş ve açıklama naklen yayınlanmış*. Daha sonraki bir program için bu toplantının kaydı üzerinde çalışan CNN, bu bölümü tamamen silmiş.(8)

Ancak medyanın asıl suskun kaldığı konu, nedenleri ve sonuçlarıyla savaşın bizzat kendisidir. Herşeyden önce bu savaş Birleşmiş Milletler Şartının, egemen bir ülkeye saldırılamayacağını belirten 2. Maddesine aykırıdır. Ayrıca NATO bu müdahale için BM'den gerekli izni almamıştır. Clinton ise, Kongre onayını almadan ülkesini savaşa soktuğu için Amerikan Anayasası'nı ihlal etmiştir. Bizlere sürekli olarak, NATO'nun "Arnavut mültecilerin evlerine dönebilmesi için" mücadele ettiği anlatıldı. Ancak hiçbir gazeteci, bu mültecilerin büyük çoğunluğunun, bombalamalar başlamadan önce zaten evlerinde olduğunu ve asıl olarak bombalamalar sonucu Belgrad yönetiminin etnik temizlemeye giriştiğini söyleyerek, bu açıklamalara itirazda bulunmadı. Sırp General Nebojsa Pavkovic, NATO'nun Yugoslavya'ya saldırması halinde, bunun acısını Kosovalı Arnavutlardan çıkaracakları uyarısında bulunmuştu. NATO'nun üst düzey komutanlarından General Westley Clark da, Kosovalılara karşı yürütülecek saldırıların kesinlikle öngörülebilir olduğunu açıklamıştı. Ayrıca sivil cinayetlerinin, ancak bombalamaların başlamasından sonra Kosova geneline yayıldığı, daha önceleri UÇK'nin bulunduğu yerler ve geçtiği yollar üzerinde gerçekleştirildiği Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Topluluğu (AGİT) tarafından hazırlanan raporda da belirtildi(9).

Belgrad yönetiminin, Rambouillet görüşmeleri sırasında, birçok batı ülkesinin tersine, ayrılıkçı Kosovalılarla masaya oturmayı kabul ettiğini görmüştük. Hatta Sırbistan Millet Meclisi, görüşmeler sırasında "*Sırbistan Cumhuriyeti'nin ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı kapsamında, tüm etnik cemaatlerin ve yurttaşların eşitliğinin güvence altında olacağı [Kosova için] bir özerklik yönünde siyasi bir anlaşmaya*" ulaşmak için BM ve AGİT'ten yardım istenilen bir metin sunmuştu.(10) Ne var ki bu metin, haber ajanslarına dağıtılmış olsa da, kamuoyunun büyük bir kesimine ulaşmadı. Dolayısıyla, bir diplomatik çözüm kesinlikle mümkündü, ama buradan da anlaşılabilceği gibi, böyle bir çözüm istenmedi.

Yukarıda gördüğümüz gibi, son gün NATO tarafından sunulan ağır koşullar sonrasında anlaşmazlığa düşüldü (NATO güdümlü bir Barış Gücü'nün tüm Yugoslav topraklarında serbestçe dolaşımı, yol, köprü gibi yapıları istediği gibi değiştirme, yasalarından muaf tutulma, iletişim organlarından ücretsiz yararlanma hakkı ve Kosova'nın üç yıl içerisinde bağımsız olabilme hakkı). Savaşın sonunda ise Belgrad'ın NATO, AB ve Rusya ile imzaladığı anlaşmaya göre, Barış Gücü ancak Ko-

sova'ya yerleşebilecekti, yani Yugoslavya'nın geri kalanında serbest dolaşımı sözkonusu değildi, ayrıca Kosova'nın üç yıl içerisinde bağımsızlığa kavuşabilmesini içeren madde de ortadan kalktı. Kısacası, savaş Kosova halkına hiçbir kazanım getirmediği gibi (unutmayalım ki bu "insani yardım amaçlı müdahale" onlar adına başlatılmıştı), Sırpların etnik temizleme girişimini de tetiklemişti. Dolayısıyla savaş bir hiç için yapılmıştı. Bu irrasyonelliğin bizzat kendisi basın tarafından sorgulanmalıydı**.

Sayısal Dezenformasyon

Savaş süresince Sırpların Kosovalılara yaptıkları konusunda bir çok şey duyduk. Sırplerce öldürülen Kosovalı sayısı her gün artıyordu. İngiliz Dışişleri Bakanlığı "*100'den fazla katliamda 10 000 kişi öldürüldü*" açıklamasında bulunmuştu. ABD Savunma Bakanı bir televizyon programında silah taşıyacak yaşta 100 000 kişinin kayıp olduğunu, bunların öldürülmüş olabileceğini söylemişti. Amerikan Devlet Bakanlığı ise yaptığı açıklamada, "*500 000 Kosovalı Arnavut kayıp, öldürülmüş olmalarından korkuyoruz*" demişti. 21 Nisan günü Fransız TF1 kanalı, NATO'nun bilgilerine dayanarak 100 000 ile 500 000 insanın kayıp ve öldürülmüş olabileceğini açıklamıştı. NATO savaştan sonra 10 000 Arnavutun öldürüldüğünü iddia etmişti. Bombalamalar sona erdikten sonra, ölü sayısını ve savaş suçlarını araştırmak üzere Kosova'ya giden Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi (YUCM), yaptığı incelemeler sonucu 2018 ceset buldu! Ayrıca hepsinin Arnavut olduğuna dair bir kanıt da yok. YUCM'nin yanısıra bölgeye giden diğer uluslararası komisyonlardan hiç biri, "*soykırım*" teriminin kullanımını haklı kılacak düzeyde toplu mezara rastlamadı. Bizlere haftalarca söylenenlerin aksine, ayırım gözetmeden yapılmış kitle katliamlarına dair kanıtlara, tecavüz kamplarına veya çeşitli uzuvları kesilmiş cesetlere rastlanmadı. Kosova'da bulunan bu 2018 cesedin dışında, 1998'den UÇK'nın saldırılarından dolayı 100 Sırp ve Arnavut hayatını kaybetmiş; savaş boyunca 426 Sırp askeri ve 114 Sırp polisi öldürülmüş; NATO'nun attığı ve düşükten sonra bir kısmı patlamayıp mayın işlevi gören *parçalı* bombalara basarak 200 kişi ölmüş. Başlarda söylenen rakamlarla sonuçta ortaya çıkan 2018 ceset arasındaki farkı açıklayabilme derdine düşen medya, Sırpların cesetleri ortadan kaldırdığını iddia etti. 7 temmuz 1999 tarihli *Daily Mirror* gazetesi 4 haziran günü Trepca maden ocaklarında yaşlı bir işçinin onlarca kamyonun ocağa büyük çuvallar soktuğunu, ama bunların içinde ne olduğunu göremediğini anlatıyordu. Bu, diyordu gazete, "*son bir kanıtları gizleme çabası içerisinde öldürülmüş insanların cesetlerinin kitlesel olarak boşaltılmasıydı. Soruşturmayı yürütenler (...)* 1000'e yakın cesedin Auschwitz'de kullanılanlara benzer fırınlarda yakılmış olmasından korkuyorlar...". Bu iddialar üzerine olayı araştıran Daniel Pearl ve Robert Block adlı gazeteciler 31 Aralık tarihli *Wall Street Journal*'da, sözkonusu maden ocaklarını inceleyen Fransız üç mağara uzmanı jandarmadan oluşan ekibin hiçbir ceset bulamadığını,

daha sonra, fırınlardaki külleri inceleyen bir diğer uzman ekibin de hiçbir insan kalıntısına rastlamadığını belirtiyorlardı. Savaşı meşrulaştırmak üzere NATO ve medya birbirlerini kaynak göstererek izleyicilere açıkça yalan söylemiştir. İnsanların en hassas oldukları konular (sistemik tecavüz, kafayla top oynama, ölü kadınların bedeninden cenin çıkartıp yakma...) kullanılarak bombalamalar için onay alınmaya çalışıldı. (11) 21. Yüzyıla girerken gelişmiş ülkelerin aydınlarının ve medyasının kurgusal şiddeti önünde dehşete kapılmamak mümkün değil.

Organik aydınlardan organik medyaya: hafıza kaybı sürüyor

İtalyan Marksist Antonio Gramsci, egemen sınıfın, düzenin yeniden üretimini sağlarken sadece baskıya/zora başvurmadığını, özellikle de gelişmiş ülkelerde, ezilenlerin üzerinde kurdukları *hegemonya* sayesinde onların rızasını da almak zorunda olduğunu belirtir. Gramsci, ayrıca, her sınıfın, kendisine "organik" olarak bağlı aydınlar yarattığını ve yetiştirdiğini ileri sürer. Bu organik aydınlar, iktidarın *elçileridir* ve ezilenler üzerinde hegemonya yaratmakla, düzenin devamı yönünde onların onayını üretmekle *görevlidirler*. (12)

Yukarıda gördüğümüz örneklerden de anlaşılacağı gibi, tüm savaş boyunca bombalamaları haklı göstermek ve NATO'nun bölgeye yerleşmesine zemin hazırlamak için, batı medyası, (zamanında Saddam'a yaptığı gibi) Miloseviç'i bir şeytan, bir Hitler olarak sundu bizlere. Sanıyoruz "organik medya" tanımı, medyanın bu savaşta (ve birçok savaşta) gördüğü işlevi anlatmak için biçilmiş kaftan.

Savaş boyunca, etnik çatışmayı bütünlüğü içerisinde kavramamızı engelleyecek kısmi, bireysel dramlara yoğunlaşıyordu haber bültenleri. "*On yaşında, kolunda bir kurşun, ailesinin on dokuz ferdinin ölümüne tanık oldu*"; "*On yaşında. Dün akşam Jakovo'dan geldi. Ve başına gelenler korkunç*" gibi haberlerle bizlere Dren'in, Dren'lerin hikayesi anlatıldı. "*Şimdi ekranlarınıza ağlayan biri gelecek, çünkü bu konuşan bir görüntüdür*" gibi haberlerle dolup taşıyordu gündem, ancak bunlar Balkanlarda yaşananları anlamamıza yardımcı olmuyordu. Bu ağlayan Arnavut görüntüleri, bizlere bombaları alkışlamamızı emrediyordu, rızamızı ürettiyordu. Kuşkusuz ağlayan Sırp da vardı ama onları göremedik haberlerde.

Organik aydınların halkın onayını üretme görevi bugün artık medyaya verilmiştir. Ve herhalde bu nedenledir ki, Paul Nizan'ın, aydınları ele aldığı "*Bekçi köpekleri*"ne gönderme yaparak Serge Halimi, Fransız medyası üzerine son kitabının adını "*Yeni bekçi köpekleri*" (13) koymuştur. Organik medya, NATO'nun müdahalesinin insani amaçlar taşıdığını söyleyerek, bağımsızlığını isteyen Kosova halkına yönelik insani değerlere aykırı eylemlerde bulunan Belgrad yönetimine karşı hümaniz-

min, ahlakın ve aklın savunuculuğunu üstlenmişti. Ancak burada, medya, elçisi olduğu iktidarların da çoğu kez benzer koşullarda (İrlanda, Bask...), benzer eylemlerde bulduklarını unutmakta. Tıpkı, Saddam'ın Kuveyt'i işgal edişini "Amerika, her zaman olduğu gibi, hukukun üstünlüğünü güç kullanarak ortadan kaldırmak isteyenlerin, saldırganların karşısındadır" diyerek karşılayan ABD Başkanı Bush'un, ABD'nin Panama işgalini "hatırlamadığı" gibi.(14)

Buradan tarihe küçük bir pencere açıp 19.Yüzyıla uzandığımızda, büyük Fransız düşünürü Alexis de Tocqueville'in de kimi çalışmalarında bu unutkanlıktan nasibini aldığını görebiliriz. Tocqueville, Amerikan demokrasisini incelerken, Amerikalıların kızılderiilere ve siyahlara yönelik tavrına ciddi eleştiriler getirmiştir. Ancak 1840'lı yıllarda Fransız ordusunun, işgal altındaki Cezayir'e ve oradaki Müslümanlara uyguladığı vahşet konusunda, Tocqueville daha önce kullandığı normları unuttur. O normların Cezayir örneğinde geçersiz sayılmasının kaynağı da Müslümanların aşağı bir dine inanmalarıdır. Onların disiplin altına alınması gerektiğini belirtir Tocqueville (Kuşkusuz Amerikalılar da benzer gerekçeler göstermişlerdir).(15) Sömürgeciliği meşrulaştırmak için gerekçeler tükenmez.

Tarihten beri iktidarlar ve onların organik medyası ve aydınları, başka ülkeleri yargılamak için kullandıkları normları, kendi konjonktürel çıkarları söz konusu olduğunda bir çırpıda unutuveriyor-unutturuyor. Bunu kimi zaman yalan söyleyerek, kimi zaman susarak, kimi zaman ise, kamuoyunun hafızasını tazelemek isteyenleri engelleyerek.

"Hafızasız direniş olmaz": Entelektüellerin karşı saldırısı.

Bombalamaların başlamasıyla birlikte, 29 Mart günü, içerisinde birçok sosyolog, iktisatçı, hekim, tarihçi, gazeteci, filozofun ve bir Avrupa milletvekilinin de bulunduğu bir grup Fransız aydını "NATO müdahalesini meşrulaştırmak için sahte bir ikilem" başlıklı bir yazılı çağrıda bulundular. Bu çağrıda, kamuoyuna sunulan 'ya bombalar ya da Sırp iktidarının Kosova'daki gerici politikaları' ikileminin gerçekçi olmadığı, NATO'nun vuruşlarının AGİT güçlerinin bölgeyi terk etmesine ve dolayısıyla Kosovalılara yönelik saldırıların artmasına yol açtığı belirtiliyordu. Bombaların aynı zamanda Miloseviç'in diktatoryal iktidarının sağlamlaştırılmasına, Belgrad yönetimi lehine milli bir konsensüsün oluşmasına ve Sırpların aşırı milliyetçi intikamcılığının cesaretlenmesine sebep olduğu söyleniyordu. Çağrıda şu talepler sıralanıyordu:

- Bombalamalar durdurulsun;
- İlgili devletlerin ve bu devletlerdeki milli cemaatlerin temsilcilerinin katılacağı bir Balkan konferansı düzenlensin;

- Halkların kendi gelecekleri konusunda karar verme hakkı ilkesi savunulmalı. Ancak bunun başka bir halkın sırtından yapılmaması veya toprakların etnik temizlemeye tabii tutulması koşuluyla;
- Fransa'nın NATO'daki yeri üzerine Meclis'te bir tartışma gerçekleştirilmeli.(16)

Bu çağrı diğer Avrupa ülkelerinde de ciddi bir yankı buldu. Metin çeşitli dillere çevrilip imzaya açıldı. Sosyolog Pierre Bourdieu'nün başını çektiği bu inisiyatif 15 Mayıs günü Paris'te bir toplantı düzenledi. Toplantıya Fransız sol entelijansiyanının yanısıra Avrupa'nın diğer ülkelelerinden de katılım veya mesaj düzeyinde destek geldi. New Left Review, Le Monde Diplomatique, İl Manifesto gibi yayınlar, İngiliz yönetmen Ken Loach, İspanyol yazar Manuel Vazquez Montalban, Fizik Nobel Ödülü sahibi İlya Prigogyne, Noam Chomsky, Edward Said, Avrupa sol partilerinden ve sendikalarından temsilciler bu toplantıya desteklerini sundular ve toplantı sonucunda çıkan metne imza attılar. 15 Mayıs Çağrısı olarak bilinen "*Balkanlarda Adil ve Kalıcı bir Barış*" başlıklı bu metinde bir öncekinde belirtilen görüş ve taleplerin yanısıra

- BM Genel Meclisi sorumluluğunda olacak uluslararası bir koruma altında Kosova'lı Arnavutların topraklarına geri dönmesi;
- Bireysel ve kolektif haklara saygı çerçevesinde harcanması üzere Balkan devletlerine ekonomik yardım;
- Kosova'da uygulanan vahşet üzerine Uluslararası Ceza Mahkemesi'nce yönetilecek bir araştırma;
- Cenevre Anlaşması uyarınca sığınma hakkına saygı, tüm mültecilerin ve Yugoslav asker kaçaklarının Avrupa'ya kabulü ve serbest dolaşım hakkı gibi talepler de yer alıyordu.(17)

Yine "Ne Nato Ne Miloseviç" yöneliminde bir kamuoyu oluşturma çabası dahilinde Chomsky, Said, Wallerstein, Galeano gibi entelektüeller, yazdıkları makalelerle ABD-NATO'nun gerçek niyetlerini ve dünyadaki diğer çatışmalara müdahale etmeyişlerini teşhir ettiler. Chomsky, bugüne kadar Kolombiya, Laos gibi ülkelerde yaşanan katliamlara göz yummuş, hatta bu ülkeleri silahlandıran ABD'nin askeri müdahalesinin nedeninin insani yardım olamayacağını, başka amaçları olduğunu belirtiyordu(18). Hafıza ve evrensellik olmadan direnişin de olmayacağını söyleyen Said ise, Yugoslavya'da yaşananların benzerinin 5 yıl önce Ruanda'daki katliamlarda, Hırvat askerlerinin 350 bin Sırp'ı topraklarından sürüşü sırasında, Körfez savaşında 560 bin Iraklı sivilin öldürülmesinde, ve ilk etnik temizleme örneklerinden birine maruz kalan Filistin'de gerçekleştiğini anımsatıyordu. Washington'un Birmanya'da, Endonezya'da, İran'da, İsrail'de ve Avrupa'da izlediği politikalar arasında bir bağ kurulması, bunların aynı stratejinin parçaları olduğunun gösterilmesi gerektiğini vurguluyordu. "*Krizler, CNN onları izlemeyi bıraktığında bitmiyor*" diyordu Said.(19) Galeano ile Wallerstein ise bombalamanın asıl amaçlarının, varlık nedeni olan SSCB'nin yıkılışından sonra

NATO'ya yeni bir işlev yüklemek, ABD'nin dünya jandarması rolünü pekiştirmek, son model uçaklar ile akıllı bombaların reklamını yapmak ve silahlanmaya yapılan devasa yatırımı meşrulaştırmak olduğunu belirtiyorlardı.(20)

Ancak medya bu çatlak seslere karşı taviz vermemekte kararlıydı. NATO'yu eleştiren ya da en azından sorgulayan her türlü makale, konuşma, toplantının doğrudan Miloseviç yanlısı olduğuna karar veriliyor ve kamuoyu önünde karalanıyordu.

Yine Fransız entelijansiyasının önemli isimlerinden Regis Debrey, Makedonya ve Kosova'da yaptığı bir yolculuk sonrasında, 13 Mayıs tarihli *Le Monde* gazetesinde yayınlanan Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'a yönelik bir açık mektup yazdı. Bu mektupta Debrey, Cumhurbaşkanı'nın Balkanlardaki çatışmanın nedenleri ve orada yaşananlar konusunda yanlış bilgilere ve dolayısıyla yanlış bir yönelime sahip olduğunu belirtiyordu. Bu mektubun yayınlanması üzerine organik medya ve aydınlar Debrey'e karşı dişlerini gösterdi. Fransa'da sosyal demokratlar hükümette olduğundan, bu medyatik linç girişiminin öncüsü de aslolarak merkez-sol basın oldu. *Les Dernieres Nouvelles D'Alsace* adlı derginin 16 Mayıs 1999 tarihli sayısında şu başlık atılmıştı: "*Miloseviç yanlısı bir makale Fransız basınında polemik yarattı*". Debrey ise Belgrad'da sadece Miloseviç karşıtlarıyla görüşmüştü. 14 Mayıs 1999 tarihli *Liberation* gazetesinde, şu satırlar çerçeve içerisinde yayınlanmıştı "*Debray [...] Grand Hotel'de kaldı ve resmi makamlarla görüştü*". Debrey'in otelden dışarı çıkmadığını ve sadece Belgrad yanlılarıyla görüştüğü ima eden bu satırları gazete, Paris'te bulunan Debrey'den doğrulatma ihtiyacı duymamıştı. Ertesi günkü *Liberation*'da bu yanlışın, New York Times'dan yapılan yanlış bir çeviriye dayandığı belirtiliyordu. "*Çamur at izi kalsın*" hala işliyor. *Le Nouvel Observateur* adlı haftalık derginin 20-27 Mayıs 1999 tarihli sayısında "*Regis Debrey'in çılgın serüvenine yapılan en güzel yorum*" başlığının altında resmi bir Sırp kuruluşu olan Media Center'in temsilcisi Milivoje Mihailoviç'in şu sözleri yer alıyordu: "*O acaba nerede bulunduğunun farkında mı?*". Daha sonra bu sözler Mihailoviç tarafından yalanlandı. Debrey'in *Le Monde*'a yollanılan mektubu ise, yayınlanmadan önce ünlü organik aydınlardan Bernard Henry Levy ve Alain Joxe'a iletilerek, mektupla aynı sayıda "uzmanların" karşıt yazılarının da yer alması sağlanmıştı. France-İnter radyosunda 15 Mayıs günü kendi mektubuna yapılan eleştirileri dinleyen Debrey, bu eleştirilere cevap veren bir yazıyı ilgili program sunucusuna yollamıştı. Yazı bir hafta sonraki *Le Nouvelle Observateur* dergisinde farklı bir başlık ve France-İnter'e yapılan referanslar kesilmiş olarak yayınlanmış ve aynı dergide daha önce çıkmış olan (ve Debrey'in bhaber olduğu) bir köşe yazısına cevap olarak gösterilmişti. Bunların yanısıra bilimum sansürlü söyleşiler, nefret püsküren "*okur*" mektupları, "*salt mesleki*" açıdan yapılmış eleştiriler de bu kampanyanın öğeleri arasında yer aldı. Debrey, *Le Monde Diplomatique*'in Haziran 1999 sayısına yazdığı

"Bir savaş aygıtı" adlı uzunca bir makalede, medyanın kendisine açtığı savaşta kullandığı tüm yöntemleri birer birer inceleyerek teşhir etti.(21)

Kendinden geçerek savaş çığırkanlığı yaptığı anlarda, medya ile mücadele edebilmenin iki yöntemi vardır. Bunlardan biri, medyanın düşman kesildiği karşı tarafın görüşlerini ve haleti ruhiyesini yansıtmaktır. Bu şekilde, oluşturulan kamuoyunun sarsılması ve aslında olayların onlara anlatıldığı gibi olmadığını görmeleri sağlanabilir. Ancak bu yöntem, bizi çoğunlukla kamuoyunun gözünde bir taraf olarak görünme durumuna itebilir ve bu, çabamızın etkisini kırar (örneğin, böylesi bir yöntem bir Vietnam savaşı için belki geçerli olabilir ancak Kosova savaşında Miloseviç iktidarına yakın görünmenin çok da hayırlı bir iş olmadığı ortadadır). İkinci yöntem ise, medyanın söylemi ve kullandığı dil incelenerek taraflılığının teşhir edilmesi, yalanlarının ortaya çıkarılması, iktidarla olan organik ilişkilerinin açıklanmasıdır. Kanımızca medya eleştirilenlerince benimsenmesi gereken bu ikinci yöntemdir. Debrey, (yine bize) hatalı davranarak, açık mektubunda birinci yöntemi izlemiştir. Daha sonra ise *Le Monde Diplomatique*'e yazdığı ve medyayı bir savaş aygıtı olarak çözümlemediği makalesinde çok daha tutarlı bir yaklaşım göstermiştir. Ancak her iki yönteme karşı da organik medyanın gösterdiği anti demokratik ve saldırgan tavır kınanmayı hak etmektedir.

Debrey dışında resmi görüşün dışına çıkan birçok entelektüel, gazeteci, yayın kuruluşu da bu medyatik saldırılardan nasibini aldı. Haftalık *L'Evenement* dergisi 29 Nisan 1999 tarihli sayısında, "*Miloseviç'in Fransız işbirlikçileri*" üzerine bir röportaj hazırlamıştı. Kırmızı ve Siyah (komünistlerin ve faşistlerin bu konudaki anlaşmışlığı vurgulamak üzere olsa gerek) renklerle benzenmiş bu altı sayfalık dosyada, *Le Monde Diplomatique* dergisi ve yazarlarının, birçok aşırı sağcı aydının, Noam Chomsky, Aleksandr Soljenitsin, Peter Handke gibi ünlü araştırmacıların ve yazarların de içerisinde bulunduğu bir *Miloseviç işbirlikçileri* listesi dizilmişti. Bu arada Serge Halimi, NATO'nun bombalamaları sırasında Fransızların *Matra* şirketinin lazerle yönlendirilen bombalarından kullandığını ve Fransız ordusunun Yugoslavya'da kullandığı cephaneliğin büyük çoğunluğunun *Matra* tarafından sağlandığını belirtiyordu. *L'Evenement* dergisinin ise *Matra -Hachette* şirketine ait olduğu bilinmekte.(22)

Kimi zaman ise bölgeye giden ve durumun hiç de anlatıldığı gibi olmadığını gören "sorgulayıcı" gazeteciler ile iktidarlar arasında polemikler ve "entelektüel linç" girişimleri gerçekleşiyor. Sırbistan'da Miloseviç düzenine muhalif demokrat kesimlerin, bombalar sonucu yıkılan sivil kurumların varlığına dikkat çeken BBC muhabiri John Simpson yine basın aracılığıyla Dışişleri Bakanı Robin Cook'un "*Miloseviç işbirlikçisi*" şeklindeki ağır hakaretleri ile karşılaştı. Hatta hükümet Simpson'un geri çağırılması için BBC'ye baskı yaptı. BBC reddetti. Ancak aynı BBC, canlı yayında söyleşi yaptığı Edward Said, Sırlar tarafından Ko-

sovalılara yapılanların daha önce İsrail tarafından Filistinlilere yapıldığını ve bombaların bir çözüm oluşturmadığını söylemeye kalkınca yayını kesti.(23) İtalyan RAI televizyonu muhabiri Ennio Remondino Belgrad'ın bombalanmasını, özellikle de Sırp televizyonunun yerle bir edilmesini sert bir dille eleştirdikten sonra İtalya'nın organik medyası ve aydınları tarafından "Miloseviç'in casusu" olmakla suçlandı.(24)

Her ne kadar medya, Körfez savaşından gerekli dersleri çıkarttığını, yetkililerin açıklamalarına karşı artık daha dikkatli olduğunu iddia etse de, Kosova savaşı sırasında geleneğine son derece uygun davranmıştır. Amerika'nın Balkanlar politikasının mimarlarından Richard Holbrooke bile bunu kabul ediyor: "New York Times'in, Washington Post'un, NBC, CBS, ABC, CNN'in ve dergilerin konuyu işleyişi muhteşem ve örnek gösterilecek düzeydeydi"(25). Ancak diğer tarafın, ezilenler, mağdurlar, emekçiler veya halk olarak tanımlayabileceğimiz diğer bir kesimin organik entelektüelleri de bu savaşla birlikte artık egemenlerin manipülasyonuna karşı birlikte hareket etme yeteneğini kazanmaya başlamıştır. Sanırım kimi hatalı davranışlarına rağmen Regis Debrey'den yapacağımız uzunca alıntı, Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni masallarına ve bunları anlatanlara karşı birçoğunun, birçoğumuzun düşüncelerini de dile getirmektedir:

"Sizler, sözde, demokrasiyi, açık fikirliliği, yeni barbarlığa karşı medeniyeti temsil ediyormuşsunuz. Hayır. Siz köktencilüğün bugünkü yüzüsünüz.(...) Tarihi, eleştiriye ve özgür araştırmayı tahliye ediyorsunuz. Düşüncenin yerine görüntüyü, karmaşıklığın yerine basitliği, şüphenin yerine onayı koyuyorsunuz.(...) Yanılmışım. Artık size karşı adım adım mücadele etmek gerektiğini biliyorum. Diderot'nun rahiplerle, Anatole France'in kilise yanlılarıyla, Walter Benjamin'in kara vebayla ve Victor Serge'in Stalinistlerle mücadele ettiği gibi. Belki onlar kadar iyi değil ama onlarla aynı uzantıda. Evet gülebilirsiniz ama mücadele sürüyor. Artık birbirimizi bırakmayacağız, söz. Yanınızda Devlet, NATO, sayısal üstünlük, ekran, karikatüristler ve büyük basın var. (...) Özgür düşüncüyü gasp edebilirsiniz ama onu yasaklayamayacaksınız. Yenebilirsiniz ama ikna edemezsiniz. Beyaza siyah, siyaha beyaz deme gücüne sahip olsanız bile. (...) Ama sizler de bunu bilmiş olun: maddi veya manevi ne kadar cinayet işleseniz de, boyun eğmeyenlerin ruhunu hiç bir zaman öldüremeyeceksiniz."(26)

DİPNOTLAR

- * Dünyanın en ağır ve yoğun metali olan yoksullaştırılmış uranyum (YU), aynı zamanda çok ucuzdur (aslında bir nükleer sanayi atığıdır ve silahlanmada kullanılması nükleer atık sorunu bir ölçüde çözmektedir). YU saniyede 1200 metre hızında fırlatıldığında tankların zırhını delebiliyor. Irak savaşında Amerika ve İngiltere tarafından kullanılan YU'nun, sakat çocuk do-

ğumlarına ve kansere sebep olduğu tespit edildi. İngiliz Atomic Energy Authority 'nin 1991 yılında ortaya çıkarılan gizli bir raporuna göre en az 40 ton UY Irak ve Kuveyt çölüne bırakıldı ve bu miktar 500 bin ölüme sebep olma potansiyeline sahip. Bugün, Iraklı hekimler çocuklarda lösemi, yetişkinlerde kanser ve tümör ve sakat bebek doğumu vakalarına hala anormal ölçüde rastlandığını beriltiyorlar. (Bkz. Christine Abdelkrim-Delanne, "Ces Armes Si Peu Conventionnelles", *Le Monde Diplomatique*, Haziran 1999).

** Bu savaşın sonuçları itibariyle rasyonel olup olmadığı değerlendirilmesi, aslında hangi açıdan baktığımızla bağlantılıdır. Kuşkusuz NATO, ABD, AB gibi güçler açısından, yani NATO'nun yeni misyonu, Yeni Dünya Düzeni, ABD-AB ilişkileri...vs kapsamında düşünecek olursak bu müdahale bir ölçüde rasyoneldir ve başlangıçta amaçlanan hedeflere tamamen ulaşılammışsa da, bunlara yakın bir sonuç elde edilmiştir. ABD Başkanı William Clinton'a kulak verelim: "Eğer bütün dünyaya satış yapmamızı da içerecek güçlü bir ekonomik ilişki kurabileceksek, Avrupa bunun anahtarı olmak zorundadır (...) Bu Kosova davası, baştan aşağı bununla ilgilidir." (aktaran Savran, a.g.m.)

- 1 Catherine Samary, **Parçalanan Yugoslavya Bosna'da Etnik Savaş**, çev. Bülent Tanatar, Yazın yay., İstanbul, 1995.
- 2 François Vercammen, "La Guerre, l'Europe et la Gauche", *Imprecor*, Mayıs 1999.
ve Livio Maitan, "Guerre et Restauration Capitaliste en ex-Yougoslavie", *Imprecor*, Mayıs 1999.
- 3 Paul-Marie de la Gorce, "Histoire Secrete des Negociations de Rambouillet", *Le Monde Diplomatique*, Mayıs 1999.
- 4 Edward Said, "La Trahison des intellectuels", *Le Monde Diplomatique*, Ağustos 1999.
- 5 Robert Fisk, "L'Ethique a l'Epreuve de la Force-Mensonges de Guerre au Kosovo", *Le Monde Diplomatique*, Ağustos 1999.
- 6 Christophe Chiclet, "Aux Origines de l'Amee de Liberation du Kosovo", *Le Monde Diplomatique*, Mayıs 1999
ve Michel Chossudovsky, "Kosovo 'Freedom Fighter' Financed by Organized Crime", İnternet: Chossudovsky@sprint.ca.
ve Michael C. Ruppert, "The Drug Trade is Entrenched in NATO Politics", İnternet: mruppert@copvcia.com. 'dan aktaran Sungur Savran, "İkinci Kosova Savaşı", Sınıf Bilinci, Bahar/Yaz 1999.
- 7 Serge Halimi, "Quand le Doigt Montre la Lune", *Le Monde Diplomatique*, Mayıs 1999.
- 8 Fisk, a.g.m.
- 9 <http://www.osce.org/kosovo/reports/hr/>
- 10 Noam Chomsky, "Au Kosovo, Il y Avait une Autre Solution", *Le Monde Diplomatique*, Mart 2000.

- 11 Serge Halimi ve Dominique Vidal, "Medias et desinformation", *Le Monde Diplomatique*, Mart 2000.
- 12 Antonio Gramsci, **Aydınlar ve Toplum**, çev. Vedat Günyol-Ferit Edgü-Bertan Onaran, Çan yayınları, İst.,1967. Ayrıca bkz. Perry Anderson, Gramsci Hegemonya, Doğu/Batı Sorunu ve Stateji, Alan yay., İst., 1988.
- 13 Serge Halimi, **Düzenin Yeni Bekçileri**, Evrensel yay. 1st. 1999.
- 14 Noam Chomsky, **Sam Amca Ne İstiyor -İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Amerikan Politikaları-**, Minerva, İst., 2000.
- 15 Edward Said, **Entelektüel -sürgün, marjinal, yabancı-**, çev. Tuncay Birkan, Ayrıntı, İst., 1995.
- 16 *İmprecor*, Nisan 1999.
- 17 *İmprecor*, Haziran 1999.
- 18 Noam Chomsky, "L'Otan, Maitre du Monde", *Le Monde Diplomatique*, Mayıs 1999.
- 19 Said, **a.g.m.**
- 20 İmmanuel Wallerstein, "Bombaları Salın", *Efendisizler*, sayı no. 5 (15/04/1999) ve Eduardo Galeano, "La Confession des Bombes", *Rouge*, no. 1825 (29/04/1999).
- 21 Regis Debrey, "Une Machine de Guerre", *Le Monde Diplomatique*, Haziran 1999.
- 22 Serge Halimi, "Complices de...", *Le Monde Diplomatique*, Haziran 1999.
- 23 Ragıp Duran, "Savaş Unsuru olarak Medya", *Radikal İki*, 16//03/1999.
- 24 Ignacio Ramonet, "Nouvel Ordre Global", *Le Monde Diplomatique*, Haziran 1999.
- 25 Halimi-Vidal, **a.g.m.**
- 26 Debrey, **a.g.m.**